

ادبیات عرب: ۲۳ (زبان، ادبیات و هنر: ۴۵)

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

۷۸۲

۶۲۳۸

ظهیری، عباس، ۱۳۳۹ -

تجزیه و ترکیب و بلاغت قرآن: سوره های نبأ، نازعات، عبس و تکویر. به ضمیمه فسیده میمه فرزدق. عباس ظهیری. قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۳۸۵ [۴۵۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۷۸۲) (زبان، ادبیات و هنر: ۴۵، ادبیات عرب: ۲۳)

ISBN 978-964-548-007-1

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب حاضر در چاپ قبل در قالب جلد دوم چاپ و منتشر شده است.

ص. ع. به انگلیسی: Abbās e Zahiri: The Qur'an Grammatical Analysis and Combination. and Literary

Eloquence

کتاب نامه به صورت زیرنویس:

چاپ چهارم: ۱۳۹۳.

۱. قرآن - اعراب. ۲. قرآن - صرف و نحو. ۳. قرآن - مسائل ادبی. ۴. علی بن حسین رضی الله عنه، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. - مدایح و مناقب. ۵. زبان عربی - صرف و نحو. ۶. شعر عربی - قرن ۲ ق. - ترجمه شده به فارسی. ۷. شعر مذهبی عربی - قرن ۲ ق. - ترجمه شده به عربی. الف. فرزدق، همام بن غالب. - ۱۱۰ ق. فسیده میمه. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ج. عنوان. د. عنوان: سوره های نبأ، نازعات، عبس و تکویر. ه. عنوان: فسیده میمه.

۲۹۷. ۱۵۳

ت ۹ ظ ۸ / ۸۲ BP

۱۳۹۳

تجزیه و ترکیب و بلاغت قرآن

سوره های نبا، نازعات، عیس و تکویر

به صمیمه قصیده صمیمه فرزادق

عباس ظهیری

www.ketab.ir

بیت
۱۳۹۳

بوستان کتب

تجزیه و ترکیب و بلاغت قرآن

سوره های نبا، نازعات، عبس و تکویر

• نویسنده: عباس ظهیری

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

• چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: چهارم / ۱۳۹۳ • شمارهگان: ۱۰۰۰۰ • بها: ۲۳۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیه)، ص پ ۳۷۱۸۵ / ۹۱۷، تلفن: ۳۷۴۲۱۵۵-۷، شماره: ۳۷۴۲۱۵۴، تلفن بخش: ۳۷۴۳۴۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۳۰، تلفن: ۸۸۵۲۲۲۲

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۳۲۲۲۱۷۱۲

♦ فروشگاه کودک و نوجوان: قم، چهارراه شهدا، نیش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۴۳۱۷۹

♦ بخش پکتا (بخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ انقلاب، بین ابوریحان و فلسطین، بن بست سروش، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۹۷۳۲۰۴

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • سروراستاد: ابوالفضل طریقه‌دار • ویراستار: بوذر دیلمی معزی • چکیده عربی: سهیله خانقی
• چکیده انگلیسی: عبدالمجید مطوریان • فیبا: مصطفی محفوظی • صفحه‌آرا: احمد مؤتمنی • کارشناس نمونه‌خوانی: محمدجواد مصطفوی • کارشناس طراحی و
گرافیک و طراحی جلد: مسعود نجابتی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی،
چاپ و صحافی.

رئیس مؤسسه
اسماعیل اسماعیلی

فهرست

- ۱۳ پیشگفتار
۱۷ تعریف تجزیه و ترکیب
۱۸ اقسام و ویژگیهای اسم، فعل و حرف

بخش اول:

تجزیه و ترکیب و بلاغت سورة نبأ

- ۲۵ تجزیه بسم الله الرحمن الرحيم
۲۵ تعریف اسم ذات، معنا و مشتق
۲۷ ترکیب بسم الله الرحمن الرحيم
۳۳ نکته بلاغی
۳۴ تجزیه آیات ۵-۱ سورة نبأ
۳۵ موصولات اسمی و حرفی
۳۶ اقسام کلاً
۳۷ ترکیب آیات ۵-۱
۳۷ معانی باب تفاعل
۴۰ نکات بلاغی و بدیعی آیات ۵-۱
۴۳ تعریف سجع مطرف و سجع مرصع
۴۵ تجزیه آیات ۱۶-۶
۵۰ ترکیب آیات ۱۶-۶
۵۴ تعریف ظرف مستقر و لغو
۵۵ نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۶-۶

۵۵	تعریف سجع موازنه، متوازی و تشبیه بلیغ
۵۸	تجزیه آیات ۲۰-۱۷
۶۰	ترکیب آیات ۲۰-۱۷
۶۲	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۲۰-۱۷
۶۴	تجزیه آیات ۳۰-۲۱
۶۸	موارد بکارگیری باء زائده
۶۹	ترکیب آیات ۳۰-۲۱
۷۵	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۳۰-۲۱
۷۶	التفات در اصطلاح علم معانی
۷۹	تجزیه آیات ۳۷-۳۶
۸۴	ترکیب آیات ۳۷-۳۱
۹۰	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۳۷-۳۱
۹۵	تجزیه آیات ۴۰-۳۸
۱۰۰	ترکیب آیات ۴۰-۳۸
۱۰۷	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۴۰-۳۸

بخش دوم

تجزیه و ترکیب و بلاغت سوره نازعات

۱۱۳	تجزیه آیات ۵-۱
۱۱۳	اقسام حرف واو
۱۱۷	ترکیب آیات ۵-۱
۱۱۹	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۵-۱
۱۲۰	تعریف سجع مماثله
۱۲۲	تجزیه آیات ۱۱-۶
۱۲۳	اقسام تنوین
۱۲۵	لام مُرْخَلَقَة و موارد استعمال آن
۱۲۸	ترکیب آیات ۱۱-۶
۱۳۲	فرق اعراب تقدیری و محلی
۱۳۴	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۱-۶

۱۳۷	تجزیه آیات ۱۴-۱۲
۱۳۹	ترکیب آیات ۱۴-۱۲
۱۴۱	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۴-۱۲
۱۴۴	تجزیه آیات ۲۶-۱۵
۱۵۲	ترکیب آیات ۲۶-۱۵
۱۵۹	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۲۶-۱۵
۱۶۴	تجزیه آیات ۳۳-۲۷
۱۶۷	ترکیب آیات ۳۳-۲۷
۱۷۱	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۳۳-۲۷
۱۷۱	تعریف استعاره و مجاز مرسل
۱۷۳	تجزیه آیات ۴۱-۳۴
۱۷۴	اقسام حرف (ما)
۱۷۷	ترکیب آیات ۴۱-۳۴
۱۸۰	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۴۱-۳۴
۱۸۳	صنعت مقابله در اصطلاح علم بدیع
۱۸۴	تجزیه آیات ۴۶-۴۲
۱۸۷	ترکیب آیات ۴۶-۴۲
۱۹۰	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۴۶-۴۲
۱۹۱	اقسام قصر (حصر) و تعریف آنها

بخش سوم:

تجزیه و ترکیب و بلاغت سوره عبس

۱۹۷	تجزیه آیات ۱۰-۱
۲۰۲	ترکیب آیات ۱۰-۱
۲۰۷	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۰-۱
۲۱۰	تجزیه آیات ۱۶-۱۱
۲۱۲	ترکیب آیات ۱۶-۱۱
۲۱۵	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۶-۱۱
۲۱۶	تجزیه آیات ۲۳-۱۷

۲۱۷	اقسام ائی
۲۱۹	ترکیب آیات ۲۳-۱۷
۲۲۲	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۲۳-۱۷
۲۲۴	تجزیه آیات ۳۲-۲۴
۲۲۷	عدم آشنائی خلیفه دوم: با معنی واژه (اب)
۲۳۰	ترکیب آیات ۳۲-۲۴
۲۳۲	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۳۲-۲۴
۲۳۴	تجزیه آیات ۴۲-۳۳
۲۳۸	ترکیب آیات ۴۲-۳۳
۲۳۹	موقعیت جمله پس از اسم نکره و معرفه محضه و غیر محضه
۲۴۲	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۴۲-۳۳

بخش چهارم:

تجزیه و ترکیب و بلاغت سوره نکویر

۲۴۸	تجزیه آیات ۱-۱۴
۲۵۲	ترکیب آیات ۱-۱۴
۲۵۴	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱-۱۴
۲۵۷	تجزیه آیات ۱۵-۲۲
۲۶۱	ترکیب آیات ۱۵-۲۲
۲۶۴	نکات بلاغی و بدیعی آیات ۱۵-۲۲
۲۶۶	استعاره تصریحیه و کنائیه
۲۶۸	تجزیه آیات ۲۳-۲۹
۲۷۰	آئین استفهامیه و شرطیه
۲۷۲	ترکیب آیات ۲۳-۲۹
۲۷۵	نکات بلاغی آیات ۲۳-۲۹

بخش پنجم:

تحقیقی درباره زندگانی سیاسی مذهبی فرزدد و قصیده میمیه او

۲۸۱	۱- زندگانی سیاسی مذهبی فرزدد
-----	-------	------------------------------

- ۲ - داوری نهائی درباره فرزدق ۲۸۹
- ۳ - قصیده میمیه فرزدق در نقل موزخان ۲۹۱
- ۴ - نقد نظریات دکتر شهیدی درباره قصیده میمیه ۳۰۲
- ۵ - جمع بندی نهائی درباره قصیده میمیه ۳۲۴

بخش ششم:

تجزیه و ترکیب و بلاغت قصیده میمیه فرزدق

- تجزیه بیت ۲-۱ ۳۲۹
- ترکیب بیت ۲-۱ ۳۳۳
- نکات بلاغی و بدیعی بیت ۲-۱ ۳۳۶
- تجزیه بیت ۳-۴ ۳۳۸
- ترکیب بیت ۳-۴ ۳۴۰
- نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳-۴ ۳۴۲
- تجزیه بیت ۵-۶ ۳۴۳
- موارد استعمال لام جوابیه ۳۴۴
- ترکیب بیت ۵-۶ ۳۴۵
- نکات بلاغی و بدیعی بیت ۵-۶ ۳۴۸
- تجزیه بیت ۷-۸ ۳۵۰
- ترکیب بیت ۷-۸ ۳۵۲
- در چه صورتی اسم نکره بدل از معرفه واقع میشود ۳۵۳
- نکات بلاغی و بدیعی بیت ۷-۸ ۳۵۴
- تجزیه بیت ۹-۱۰ ۳۵۶
- ترکیب بیت ۹-۱۰ ۳۵۸
- نکات بلاغی بیت ۹-۱۰ ۳۶۱
- تجزیه بیت ۱۱-۱۲ ۳۶۳
- ترکیب بیت ۱۱-۱۲ ۳۶۵
- نکات بلاغی و بدیعی بیت ۱۱-۱۲ ۳۶۸
- تجزیه بیت ۱۳-۱۴-۱۵ ۳۶۹
- ترکیب بیت ۱۳-۱۴-۱۵ ۳۷۳

۳۷۶	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۱۳-۱۴-۱۵
۳۷۸	تجزیه بیت ۱۶-۱۷
۳۸۰	ترکیب بیت ۱۶-۱۷
۳۸۲	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۱۶-۱۷
۳۸۳	تجزیه بیت ۱۸-۱۹
۳۸۵	ترکیب بیت ۱۸-۱۹
۳۸۷	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۱۸-۱۹
۳۹۰	تجزیه بیت ۲۰-۲۱
۳۹۲	ترکیب بیت ۲۰-۲۱
۳۹۴	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۲۰-۲۱
۳۹۵	تجزیه بیت ۲۲-۲۳
۳۹۶	معانی واژه آمت در قرآن و غیر آن
۳۹۸	ترکیب بیت ۲۲-۲۳
۳۹۹	نکته بدیعی بیت ۲۲-۲۳
۴۰۰	تجزیه بیت ۲۴-۲۵
۴۰۲	ترکیب بیت ۲۴-۲۵
۴۰۳	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۲۴-۲۵
۴۰۶	تجزیه بیت ۲۶-۲۷
۴۰۸	ترکیب بیت ۲۶-۲۷
۴۱۰	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۲۶-۲۷
۴۱۱	تجزیه بیت ۲۸-۲۹
۴۱۳	ترکیب بیت ۲۸-۲۹
۴۱۴	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۲۸-۲۹
۴۱۶	تجزیه بیت ۳۰-۳۱
۴۱۸	ترکیب بیت ۳۰-۳۱
۴۲۰	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳۰-۳۱
۴۲۲	تجزیه بیت ۳۲-۳۳
۴۲۴	ترکیب بیت ۳۲-۳۳
۴۲۶	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳۲-۳۳

۴۲۷	تجزیه بیت ۳۵-۳۴
۴۲۹	ترکیب بیت ۳۵-۳۴
۴۳۰	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳۵-۳۴
۴۳۱	تجزیه بیت ۳۷-۳۶
۴۳۳	ترکیب بیت ۳۷-۳۶
۴۳۵	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳۷-۳۶
۴۳۶	تجزیه بیت ۳۹-۳۸
۴۳۸	ترکیب بیت ۳۹-۳۸
۴۴۰	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۳۹-۳۸
۴۴۲	تجزیه بیت ۴۱-۴۰
۴۴۴	ترکیب بیت ۴۱-۴۰
۴۴۶	نکات بلاغی و بدیعی بیت ۴۱-۴۰

پیشگفتار:

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين وصلى الله على اشرف الانبياء والمرسلين
محمد نبي الرحمة وآله الأطيبين المعصومين الميامين (ع)
لا سيما خاتمهم بقیة الله فی الارضين عجل الله تعالی فرجه
الشریف امین یا رب العالمین.

تابستان سال گذشته در محضر جمعی از دوستان حوزوی به منظور تقویت ادبیات و فراگیری آئین بکارگیری قواعد ادبی در طی درسهائی به تجزیه و ترکیب و بررسی نکات بلاغی سوره های (جمعه، منافقین، تغابن) پرداختیم که از طریق نوار پیاده گردید و با ویراستاری و حذف زوائد و اضافه لوازم به صورت کتابی تحت عنوان (تجزیه و ترکیب و بلاغت قرآن) به طبع رسید.

استقبال ادب دوستان حوزوی و دانشگاهی از این کتاب و توصیه های مکرر مبنی بر ادامه این راه و ذره پروری جمعی از آنان، این بنده را بر آن داشت که با همت و جدیت بیشتر و کیفیت والا تر جلد دوم این کتاب را به صورتی که ملاحظه می کنید با امتیازات زیرین به رشته تحریر در آورد.

- ۱- چنانچه اشارت رفت جلد اول سلسله درسهائی بود که از طریق نوار پیاده شده ولی جلد دوم نوشتاری است که از امتیاز نظم و ترتیب و انسجام قلم برخوردار است.
- ۲- در جلد اول تنها به تجزیه و ترکیب و بررسی پاره ئی از نکات بلاغی آیات شریفه پرداخته شده ولی در این مجلد، علاوه بر آن به ذکر نکات بدیعی که به علم بدیع مربوط می شود همراه با واژه شناسی و ریشه یابی بسیاری از لغات و شناسائی

معانی آنها می‌پردازیم با توجه به امتیاز مذکور، در این مجلد آیات شریفه سوره‌های (نبأ، نازعات، عبس و تکویر به ضمیمه قصیده میمیه منسوب به فرزدق) از زاویه علوم شش‌گانه (صرف، نحو، معانی، بیان، بدیع و لغت) مورد نظر قرار گرفته و خصوصیات هر کلمه و آیه‌ئی از نظر این علوم، بررسی می‌شود. به امید آنکه مورد استفاده ادب طلبانی که در صدد آشنائی بیشتر با قواعد ادبی و بخصوص با روش اجراء و تطبیق آنها بر مجاری الفاظ قرآن و احادیث و اشعار و عبارات هستند، قرار گیرد.

چند تذکره:

۱- جایگاه ادبیات عرب و اهمیت آن بر آشنایان پوشیده نیست، ولی آنچه بطور عام، در آغاز راه مشکل طالبان این علوم بشمار میرود اینست که پس از فراگیری قواعد، در مرحله اجراء و بکارگیری و تطبیق آنها بر مصادیقشان دچار اضطراب و ابهام میشوند، فی‌المثل محصل در ضمن قواعد ادبی که در کتب نحو فرا گرفته، بخوبی به یاد دارد که هر فاعلی مرفوع و هر مفعولی منصوب و هر مضاف الیه مجرور، و هر جمله خبریه‌ئی محلاً مرفوع و هر جمله حالیه‌ئی محلاً منصوب و هر جمله مستأنفه و معترضه‌ئی فاقد اعراب محلی است و یا در علم بلاغت یاد گرفته تعریف مسند الیه و تکسیر آن دارای نکاتی است و یا تقدیم ماحقه التأخیر مفید حصر است و یا جملُ الْمُضْمَرِ قَوْضِعِ الْمُظْهِرِ (نهادن ضمیر بجای اسم ظاهر) و یا بالمعکس (نهادن اسم ظاهر بجای ضمیر) از نکاتی که در جای خود از علم بلاغت بیان شده، برخوردار است، ولی بهنگام اجراء و پیاده کردن قواعد مذکور و نکات فرا گرفته بر مجاری خود گاهی دچار اضطراب و ابهام میشود. با توجه به اینکه مرحله فراگیری قواعد نیمه از راه است و مرحله نهائی، اجراء و تطبیق و بکارگیری آنها بمنظور استخراج نکات و دقائق مربوطه است، ضرورت تجزیه و ترکیب و بلاغت برای طالبان، بوضوح می‌رسد و جایگاه آنها مشخص میشود.

تجزیه و ترکیب و بلاغت به اسلوبی که در این کتاب ملاحظه میفرمائید ادب دوستان و طالبان راه، علاوه بر آشنائی با قواعد ادبی، با کیفیت تطبیق و بکارگیری آنها نیز بطور کامل، آشنا می‌سازد.

۲- با توجه به اینکه ملکه شدن قواعد ادبی و سلطه یافتن بر تطبیق آنها نیاز مبرم به

ممارست و اجراء مکرر قواعد بر مجاری و مصادیقشان دارد. لذا در این کتاب سعی بر آنست که در مورد تک تک کلمات هر آیه‌ئی از آیات سوره‌های (نبأ، نازعات، عبس، تکوین) و نیز هر بیتى از ابیات قصیده میمه فرزدق همه خصوصیات تجزیه‌ئی و ترکیبى مربوط به آن را ذکر کنیم حتی گاهی در تجزیه و ترکیب آیه‌ئی ملاحظه خواهید فرمود، تجزیه کلمه واحدی یا ترکیب آن (بمناسبت تکرار آن در آیه) چندین بار تکرار میشود، لذا اینگونه تکرارها را بر حقیر خورده مگیرید که خالی از فائده نبوده بلکه موجب ملکه شدن قواعد ادبی گردیده و عطیه استیلاء بر آئین تجزیه و ترکیب و بلاغت را برای خواننده به ارمغان می‌آورد.

۳- بمنظور آشنائی هر چه بیشتر ادب دوستان با کیفیت استخراج قواعد از متون ادبی، در بسیاری از موارد بهنگام تجزیه کلمه‌ئی و یا ترکیب جمله‌ئی و یا تطبیق قاعده بلاغی بر موردی، با ذکر مأخذ و مدرک همراه با خواننده عزیز سراغ متن ادبی مربوط، از کتب صرفه، نحو، معانی، بیان، بدیع و لغت، که رائج در حوزه‌های علمیه است می‌رویم و پس از استخراج قاعده، بتطبیق آن بر مجرایش می‌پردازیم.

۴- در ترجمه بسیاری از آیات از تفسیر شریف نمونه و نیز ترجمه شادروان حکیم متآله مرحوم الهی قمشه ای استفاده نمودیم.

قم - حوزه علمیه

عباس ظهیری